УДК 371.15:37(485)

ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ШВЕЦІЇ

Кошарна Н.В.
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

Стаття присвячена питанню досвіду професійної підготовки вчителів у Швеції. Досліджуючи специфіку організації та зміст педагогічної підготовки майбутніх вчителів в закладах вищої освіти Швеції, з'ясовано, що позитивний досвід цієї країни спирається на педагогічні ідеї – оновлені концепції або теорії. Зміст підготовки інтегрують теоретичний і практичний компоненти навчання, продукують наукові знання і практичні вміння, формують стиль професійної діяльності. Якісна підготовка майбутніх вчителів залежить від правильно побудованої практики на базі навчальних закладів. Саме налагодження партнерських стосунків між університетами й загальноосвітніми школами / дитячими садочками сприяють якісній професійній підготовці майбутніх вчителів.

Ключові слова: партнерська школа; професійна підготовка, педагогічна практика, професійно-педагогічна спрямованість, теоретична підготовка, Швеція.

Постановка проблеми. Одним з ефективних шляхів оновлення професійної підготовки майбутнього спеціаліста є вдосконалення форм та методів навчання на засадах використання позитивного досвіду провідних країн світу, зокрема Швеції, яка є лідером в освітній галузі.

Як показує здійснений нами аналіз особливостей становлення та розвитку шведської системи

© Кошарна Н.В., 2018

вищої педагогічної освіти, реформування та реорганізація освітньої системи зазначеної країни була спрямована на оновлення змісту й структури професійної підготовки вчителів згідно європейських вимог. Важливим прикладом для України, з нашої точки зору, є те, що зміни в освіті цієї країни відбувалися поступово, зберігаючи історично складені національні традиції освіти, модернізували її відповідно до сучасних вимог. У результаті було створено своєрідну високоефективну систему педагогічної підготовки, що увібрала в себе як національні традиції, так і кращі зразки європейської вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Вітчизняними науковцями (Вовк Л.П., 2012) практична підготовка майбутніх педагогів розглядається як надійна основа для швидкої адаптації фахівців до конкретних умов педагогічної діяльності, оскільки вона є мікроаналогом професійної діяльності вчителя.

Досліджуючи особливості професійної підготовки майбутніх вчителів в університетах Швеції (Кошарна Н.В., 2013; Ліндстрем М.Н., Біч Д., 2015), ми дійшли висновку, що важливою складовою є педагогічна практика, яка формує індивідуальний стиль майбутньої професійно-педагогічної діяльності. У процесі дослідження означеного питання важливо з'ясувати механізми організації практичної підготовки студентів в університетах. Аналіз наукових праць, зокрема Drakenberg M. «The Professional Development of Teachers in Sweden»; Bergem T., Bjorkqvist O., Hansen S.-E., Carlgren I., HaugeT. «Research on teachers and teacher education in Scandinavia: a retrospective view»; Bruning B., Martens E., Selander S.-A. «Filosofididaktik (Didactics of Phylosophy)»; Carlgren I. «Pedagogy and Teachers' Work»; Gran B. «Research and Innovation in Swedish Teacher Training» та інших засвідчив, що вони вважають педагогічну практику критерієм істинності педагогічної теорії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки принципи та підходи до професійної підготовки майбутніх учителів у Швеції та Україні різні, ми здійснили порівняльний аналіз цих підходів для виявлення їхніх спільних та відмінних рис, а також переваг і недоліків кожної з систем. Зокрема, педагогічна підготовка в системі вищої освіти Швеції містить корінні відмінності від усталеної системи підготовки вчителів у вищих навчальних закладах України. Ці відмінності є похідними освітньо-історичних традицій кожної країни та особливостей їх суспільно-культурного укладу. Однак, в умовах інтенсивних євроінтеграційних процесів, активним учасником яких є Україна, використання деяких елементів позитивного досвіду Швеції сприятиме вдосконаленню системи підготовки вчителів на засадах кращих зразків європейської педагогічної освіти.

На нашу думку, в даному контексті особливої уваги заслуговує досвід формування співвідношення теоретичних і практичних курсів навчання; організація педагогічної практики; можливості вибору курсів за бажанням. Також є доцільним використання шведського досвіду щодо розширення можливостей самостійної роботи студентів.

З метою вдосконалення організації та здійснення педагогічної підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі варто використати досвід шведських університетів щодо інтеграції навчальних дисциплін, яка полягає в принциповій зміні їхньої структури, систематизації їх змісту на іншій логічній системі.

Мета статті – дослідити позитивний досвід професійної підготовки вчителів у Швеції.

Завдання – з'ясувати професійно-педагогічну спрямованість процесу підготовки майбутніх вчителів. У формулюванні цього завдання ми виходили з положення, обґрунтованого вітчизняними дослідниками-педагогами про професійно-педагогічну спрямованість і педагогічні здібності як найбільш важливі професійно значущі якості особистості педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить досвід підготовки вчителів у системі вищої освіти Швеції, інтеграція споріднених дисциплін у вищій школі має на меті: оптимальну підготовку фахівців відповідно до потреб і вимог суспільства; забезпечення мобільності випускника на період його професійної діяльності; підвищення дидактичної ефективності процесу навчання. Здійснення зазначеної інтеграції у вітчизняних вищих навчальних закладах можливе за рахунок: міжпредметної кореляції; комплексного засвоєння навчальних проблем; вилучення дублювання певних тем чи розділів у змісті навчальних предметів; обмеження кількості навчальних предметів, що вивчаються протягом семестру, навчального року та відповідно форм контролю (заліків, іспитів); підвищення економічної ефективності професійної освіти.

Аналіз програм підготовки вчителів в університетах Швеції дозволив зробити висновок про те, що при вивченні методичних та спеціальних предметів, у межах яких має відбуватися формування в майбутніх учителів провідних професійних компетенцій, питання оволодіння студентами педагогічними вміннями окремо не ставиться, основний акцент припадає на оволодіння знаннями. Формування педагогічних вмінь передбачено здійснювати лише в період педагогічної практики. Очевидно, що вона містить у собі найбільш широкий арсенал засобів для формування педагогічних вмінь, їх систематизації та вдосконалення, але деякі елементи цих вмінь можна сформувати й у процесі аудиторного навчання, на що раціонально було б звернути увагу в програмах дисциплін усіх циклів.

У вирішенні питання вдосконалення професійної підготовки вчителів у закладах вищої освіти може бути з успіхом використано досвід діяльності шведських університетів. Цей досвід полягає в підсиленні педагогічної спрямованості навчання, коли в його процесі майбутні вчителі виконують по відношенню до своїх товаришів такі елементи педагогічної діяльності, як: взаємоконтроль студентів на аудиторних заняттях; викладання студентам групи навчального матеріалу протягом аудиторних занять; взаємооцінка презентацій виконаних завдань; проведення спільної з викладачем лекції.

Як засвідчує аналіз діяльності провідних шведських університетів щодо організації та проведення занять педагогічної спрямованості, така

робота студентів сприяє формуванню низки значущих для професійної діяльності вмінь, серед яких слід назвати вміння співвідносити матеріал науки, що вивчається, зі змістом програми шкільного курсу; передбачати труднощі, що можуть виникнути в школярів під час засвоєння певних тем навчального матеріалу; здійснювати контроль своїх дій та дій учнів; організовувати різні форми занять з предмету викладання; створювати проблемні ситуації, формулювати пізнавальне протиріччя; зрозуміло, чітко, дохідливо пояснювати навчальний матеріал; обирати методи педагогічного впливу та обгрунтовувати їх вибір (у шведській практиці це вміння дослівно перекладається як «вміння рефлексувати власні знання або досвід професійної діяльності») тощо.

На підставі використання позитивного досвіду шведських університетів міста Мальме, Халмстад потребує переосмислення організація самостійної пізнавальної діяльності студентів. Педагогічна ефективність такої роботи студентів значною мірою залежить від якості керівництва нею з боку викладача. Тому основними його функціями в організації самостійної роботи студентів є: опрацювання системи завдань і чітке визначення мети кожного з них; навчання студентів раціональним прийомам розумової праці; інструктування студентів перед виконанням завдань; надання консультативної допомоги; підведення підсумків, аналіз і оцінка результатів кожної роботи. Разом з тим, організація та здійснення самостійної роботи студентів потребує корінного перегляду в контексті технології системи кредитно-модульного навчання. Реальним підґрунтям для усунення зазначених проблем є використання досвіду Швеції щодо організації самостійної роботи студентів.

У системі педагогічної підготовки вчителів у шведських університетах чітко простежується перехід від інструктивних до конструктивних форм навчання, де центральне місце в процесі навчання займає студент. Заняття організовуються таким чином, щоб навчання було орієнтоване на активне використання засвоєного матеріалу.

Шведська вища педагогічна освіта формує педагога-професіонала, здатного працювати в сучасному суспільстві та розв'язувати складні педагогічні задачі. Саме тому студент повинен стати суб'єктом навчання, який сам обирає види навчальної діяльності відповідно своїх можливостей і потреб та успішно реалізує свої теоретичні знання на практиці та відповідає за результати своєї педагогічної діяльності.

З огляду на зазначене вище, використання позитивного досвіду шведських університетів є можливим в контексті: досконалення самостійної пізнавальної діяльності студентів завдяки звуженню меж аудиторної роботи, що виконується під керівництвом викладача; зменшення кількості навчальних годин, відведених на лекційні, семінарські та практичні заняття та збільшення за цей рахунок часу для самостійної пізнавальної діяльності студентів; розробці навчально-методичного комплексу з кожної дисципліни, орієнтованого на самостійне оволодіння студентами значної частини матеріалу; упровадження системи консультативної допомоги майбутнім учителям щодо опрацювання першоджерел та навчальної літератури; надання широкого кола індивідуальних навчально-дослідних завдань на підставі вивченого самостійно матеріалу; започаткування практики презентації студентами змісту опрацьованих посібників та підручників.

Вагомим чинником якісної організації самостійної пізнавальної роботи студентів є ретельна перевірка та оцінка її результатів у межах занять з групою студентів чисельністю не більше 10 осіб (у Швеції існує усталена практика комплектування груп по 6-7 осіб), де існують усі можливості для об'єктивної, цілеспрямованої, непоспішної консультативно-контролюючої діяльності викладачів. Як засвідчує досвід організації самостійної роботи студентів в університетах Швеції, пізнавальна діяльність майбутніх учителів, організована подібним чином, забезпечує їх якісну теоретико-практичну підготовку.

Разом із тим, процес формування вчителя-професіонала у системі вищої освіти є проблемою комплексною, що охоплює велику кількість ланок професійно-педагогічної підготовки. Не можна ігнорувати той факт, що успішна педагогічна діяльність потребує формування, вироблення й удосконалення практичних умінь та навичок, яке здійснюється протягом педагогічної практики.

Саме фахова практика відіграє виключно важливу, в кінцевому рахунку визначальну роль у формуванні в студентів – майбутніх учителів – вмінь та навичок педагога-професіонала. Вона вчить студентів застосовувати набуті науково-теоретичні знання (зокрема з дидактики, теорії виховання та окремих методик) у безпосередній педагогічній діяльності й у той самий час являє собою обов'язкову умову свідомого та глибокого засвоєння студентами самої педагогічної науки.

Таким чином, педагогічна практика на рівні з іншими формами підготовки майбутнього вчителя сприяє формуванню низки комплексу знань та вмінь, які засвідчують його готовність до педагогічної діяльності.

Успіх педагогічної практики залежить від вибору базової установи, оптимальної реалізації найдосконаліших методів і прийомів роботи в конкретних умовах, методичного рівня й майстерності вчителів. Вони особистим прикладом активізують творчу самостійність студентів у виконанні завдань практики, допомагають формуванню сумлінного ставлення до роботи, відповідальності, цілеспрямованості. Саме ці фактори багато в чому визначають професійну придатність майбутнього спеціаліста.

Турбота про якісне проходження майбутніми вчителями педагогічної практики має спонукати навчальні заклади налагоджувати партнерські стосунки між університетами й загальноосвітніми школами у справі підготовки майбутніх фахівців та їх подальшого професійного розвитку на постійній основі шляхом розробки методологічних, загальнотеоретичних та організаційно-управлінських аспектів такої співпраці. Йдеться про перетворення баз практики в партнерські школи, де студенти виконують не лише педагогічну, але й соціальну, культурну функцію, а вчителі несуть спільну з викладачами відповідальність за якісну практичну підготовку студентів.

Висновки. Врахування позитивних елементів досвіду педагогічної підготовки вчителів у системі вищої освіти Швеції дозволить підвищити

результативність педагогічної практики як завершальної ланки професійної готовності спеціаліста.

Перспективи подальших досліджень. Вивчаючи досвід педагогічної підготовки вчителя в Україні та Швеції, ми дійшли висновку, що низка виникаючих або вже існуючих педагогічних ідей – це оновлені концепції або теорії. Звертаючись до досвіду окремо взятої країни, варто пам'ятати про власні національні виміри в освіті та відроджувати й оновлювати їх.

Список літератури:

1. Вовк Л.П. Історія освіти і педагогіки в загальній, методологічній і професійній культурі майбутнього вчителя: посібник-коментар із пропедевтики вивчання історії педагогіки / Л.П. Вовк ; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту країни України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 331 с.
2. Кошарна Н.В. Вища педагогічна освіта Швеції у контексті національної розбудови освіти (кінець ХХ – початок ХХІ століття) / Н.В. Кошарна // ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип. 31, Том VII (49): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2013. – 550 с. – С. 29-37.
3. Кошарна Н.В. Організаційно-педагогічні умови запровадження європейських стандартів педагогічної підготовки вчителів в Україні (на прикладі Швеції) / Н.В. Кошарна // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держаний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Дод. 4 до Вип. 31, Том ІУ (12): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2014. – 384 с. – С. 113-119.
4. Arfwedson G. Didaktik for larare (Didactics for teachers), 4th edition / G. Arfwedson. – Stockholm: HLS Forlag, 1995. – 138 p.
5. Holmberg O. Partner Schools / Olle Holmberg // Journal Malmo School of Education. – 2003 (May 13). – 4 p.
6. Linde G. The Meaning of a Teacher Education Reform: national story – telling and global trends in Sweden / Goran Linde // European Journal of Teacher Education. – Vol. 26. – № 1, 2003. – P. 109-122.
7. Lindström M. Changes in teacher education in Sweden in the neo-liberal education age: Toward an occupation in itself or a profession for it self? / Margareta Nilsson Lindström, Dennis Beach// Published online: 01 Sep 2015, Article: 27020, DOI:10.3402. – Published online: 01 Sep 2015 [e-resourse]: http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/edui.v6.27020.

Кошарная Н.В.
Педагогический институт
Киевского университета имени Бориса Гринченко

ОПЫТ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В ШВЕЦИИ

Аннотация
Статья посвящена вопросу опыта профессиональной подготовки учителей в Швеции. Исследуя специфику организации и содержание педагогической подготовки будущих учителей в учреждениях высшего образования Швеции, установлено, что положительный опыт этой страны опирается на педагогические идеи – обновленные концепции или теории. Содержание подготовки интегрируют теоретический и практический компоненты обучения, производят научные знания и практические умения, формируют стиль профессиональной деятельности. Качественная подготовка будущих учителей зависит от правильно построенной практики на базе учебных заведений. Именно налаживание партнерских отношений между университетами и общеобразовательными школами / детскими садами способствуют качественной профессиональной подготовке будущих учителей.
Ключевые слова: партнерская школа, профессиональная подготовка, педагогическая практика, профессионально-педагогическая направленность, теоретическая підготовка, Швеция.

Kosharna N.V.
Pedagogical Institute
Borys Grinchenko Kyiv University

EXPERIENCE OF TEACHER TRAINING IN SWEDEN

Summary
The article is devoted to the content component of teachers' teaching in Sweden. Exploring the content of the peculiarities of the organization and the content of the practical component of the training of future teachers in the universities of Sweden, it was found that it is pedagogical practice is a criterion for the truth of pedagogical theory. The components of practical pedagogical training make it possible to combine and coordinate theoretical and practical components of teaching, synthesize scientific knowledge and practical skills, to form their own style of professional activity. Qualitative training of future teachers depends on well-established practice based on educational institutions. It is the establishment of partnerships between universities and general education schools / kindergartens to promote high-quality vocational training for future teachers.
Keywords: partner school, professional teacher training, pedagogical practice, vocational and pedagogical orientation, theoretical training, Sweden.